

Ledare

Naturen och viljan till liv

CLARA BERG & ASTRID GRELZ

Viljan till liv är ett återkommande tema i post-cartesianskt tänkande. Romantiken, vitalismen och den tidiga fenomenologin är alla exempel på traditioner som drivs av en önskan att återanimera världen eller återvända till livsvärlden som en reaktion mot reduktionistiska mekanistiska förklaringsmodeller av livet och det levande. Det här numret av STK samlar föredragen från ett symposium som ägde rum den 24 oktober 2023 tillägnat naturen och viljan till liv hos Friedrich Schelling (1775–1854) och Hans Jonas (1903–1993). Symposiets syfte var att uppmärksamma en för Schelling och Jonas gemensam ambition att bevara ett naturbegrepp som varken låter sig reduceras till deterministisk logik eller ger uttryck för urskillningslös animism. Schelling, som var en central gestalt under idealismens framväxt, företräder ett levande naturbegrepp som kommit att influera stora delar av den romantiska tanke- och bildvärlden. Jonas, som skriver in sig i den fenomenologiska traditionen, formulerade i sviterna av andra världskriget en så kallad filosofisk biologi vars syfte var att motverka det västerländska tänkandets thanatocentriska karaktär. Genom parallella studier av Schellings tidiga och mellanperiodsskrifter och Jonas skyttegravsfilosofi ämnade symposiet undersöka relationen mellan fenomen som natur, liv, vilja och frihet, samt de inbördes relationerna mellan livets olika framträdelseformer.

Även om symposiet ägnades åt både Schelling och Jonas utgör Schellings tänkande den huvudsakliga utgångspunkten för detta nummer. Bidragen behandlar såväl hans naturfilosofi som mellanperiodens försök att förstå livet i skärningspunkten mellan natur, frihet och gudomlighet.

I det första bidraget ställer sig Marcia Sá Cavalcante Schuback frågande till huruvida en naturfilosofi som – likt den tidige Schellings – tar sin utgångspunkt i organismen verkligen har någon kritisk potential idag, i en tid då tekniken blir alltmer organisk. Ju mer tekniken efterliknar det levan-

des logik, desto mer föråldrad förefaller den antika dikotomin mellan *physis* och *techne*, liksom motsättningen mellan naturligt och mänskligt liv. Vad som gör Schellings naturfilosofi intressant idag, menar Sá Cavalcante Schuback, är emellertid inte hans sätt att förstå det levande, utan hans dynamiska förhållningssätt till relationen mellan människa och natur. I Sá Cavalcante Schubacks läsning överger Schelling sitt systematiska organismbegrepp och sina undersökningar av ”naturens liv” till förmån för en filosofi som utforskar ”livets natur”. För att illustrera hur Schelling förstår denna livets natur tar artikelförfattaren fasta på två för Schelling centrala tankefigurer. Å ena sidan, beskrivningen av det ”verkliga livet” som en flod i essän Clara. Å andra sidan, hans naturfilosofiska redogörelser för det mänskliga livet som en virvel eller ett pulserande forntagande som skänker livet en i grunden rastlös, orolig eller ångestfylld karaktär. Tillsammans visar dessa bilder hur Schelling ersätter organismens filosofi med en organisk filosofi: en ”rytmisk och pulserande förståelse av samhörigheten mellan naturens oändliga kraft och dess ändliga former” som gör hans tänkande alltjämt aktuellt.

Astrid Grelz ger sig i kast med uppgiften att diskutera huruvida, och i så fall på vilket sätt, Jonas filosofiska biologi är inspirerad av Schellings naturfilosofi. Medan tidigare forskning på fältet gärna betonat likheterna mellan de två filosoferna – till exempel att de båda tillskriver organismen en unik ontologisk funktion, och att de båda beskriver naturen som genomsyrad av en grundläggande vilja till liv – påpekar Grelz att deras olika inställning till huruvida denna vilja är utmärkande enbart för det organiska livet, eller också för det ”anorganiska”, genererar vitt skilda föreställningar om vad det innebär att leva och handla etiskt.

Ariën Voogt undersöker Schellings förståelse av frihet, individualitet och ondska med avstamp i kroppsmetaforiken i Schellings frihetsskrift. I Voogts läsning ger kroppsmetaforiken uttryck för en instrumentell syn på individen då den utmålar människan som ett medel snarare än ett mål i sig. Voogt inleder sin analys med en redogörelse för Schellings tematisering av relationen mellan Grund och natur. Därefter vänder han blicken mot frihetsbegreppet, och föreslår – fortfarande med det kroppsliga bildspråket i fokus – att det i Schellings mening inte finns något verkligt mänskligt självbestämmande i relation till den gudomliga ordningen eftersom personligheten är nära bunden till självutplåning. Så misslyckas också Schelling, i Voogts tolkning, med den i Frihetsskriften uttalade ambitionen att bryta med en förståelse av ondskan som avsaknad av det goda (*privatio boni*): Likt den radikalt självbestämmande människan har ondskan ingen plats i den organiska helheten utan betraktas, likt ett sjukt organ, som en avart som förr eller senare kommer att stötas bort av kroppen.

I numrets avslutande artikel fördjupar sig Clara Berg i Schellings livsbegrepp med utgångspunkt i hans förståelse av livet som en dynamisk process präglad av motsättningar. Mot bakgrund av Schellings influenser från kristen kabbalah och idén om *zimzum* – den gudomliga kontraktionen – utvecklar artikeln tanken om livet som kamp. Berg argumenterar för att skapelsens ursprung hos Schelling inte bör förstås som ett logiskt sammanhängande skeende, utan som förankrat i en ursprunglig vilja. Genom att läsa Schellings gudsbegrepp i relation till skapelseakten visar Berg att relationen mellan Guds kontraktion och självutgivande bör förstås som en gemensam rörelse, och Gud som det dynamiska liv som tar form i spänningen mellan motsättningar.

Sammantaget aktualiserar numret utifrån en mer eller mindre historisk horisont den filosofiska och/eller teologiska relevansen av att tänka naturen som meningsfull. I bidragen framträder perspektiv som inte bara placerar naturen i ett nytt ljus i relation till människan, utan också omförhandlar människans delaktighet i och ansvar inför naturens liv. I denna mening kan numret sägas bidra till såväl teologisk och filosofisk antropologi som till samtida ekologiskt tänkande.

På ett metodologiskt plan kan man se hur numrets tema avspeglar sig i ett för bidragen gemensamt bildspråk. Livets dynamik diskuteras av artikelförfattarna genomgående med utgångspunkt i metaforer som Schelling och Jonas hämtar från naturen: virveln, floden, pulsen, meteoren och elden. Dessa bilder fungerar inte endast illustrativt, utan öppnar för ett tänkande som varken inskränker livet till en mekanisk (eller teleologisk) process eller behandlar det som ett begrepp utan förankring i naturen.

Tack till Filip Rasmussen och Tollef Graff Hugo, båda verksamma vid MF vitenskapelig høyskole i Oslo, som agerade opponenter vid symposiet. Tack även för det generösa stödet från Birgit & Sven Håkan Ohlssons stiftelse samt Makarna ingenjör Lars Henrik Fornanders fond, som gjort symposiet och föreliggande temanummer möjliga. ▲